รู้จัก ..... สัตว์น้ำเอเลี่ยนสปีชีส์

เอเลี่ยนสปีชีส์ คือ สิ่งมีชีวิตที่ถูกนำเข้ามาในถิ่นใหม่และสามารถแพร่พันธุ์จนกลายเป็น "ชนิดพันธุ์เด่น" ในระบบนิเวศนั้น ส่วนใหญ่มักสร้างปัญหามากกว่าประโยชน์ โดยเข้าไปแย่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตดั้งเดิม บางชนิดยังเป็นพาหะนำโรคสู่สัตว์และมนุษย์อีกด้วย โดยในประเทศไทยมีการนำเข้าเอเลี่ยนสปีชีส์เข้ามาจำนวนมากมาย ทั้งเข้ามาแบบถูกกฎหมายและการลักลอบนำเข้ามา ซึ่ง "กรมประมง" กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้กล่าวถึงสัตว์น้ำกลุ่มหนึ่งที่เรียกว่า “ALIEN AQUATIC SPECIES” หรือสัตว์น้ำต่างถิ่นในประเทศไทย โดยแบ่งได้ตามบทบาทที่มีต่อระบบ นิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมออกเป็น 2 ประเภท ประเภทที่ไม่รุกราน (NONINVASIVE) เป็นพันธุ์ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตอื่นๆ หรือระบบนิเวศโดยตรง หรือชัดเจนนัก เพราะใช้ชีวิตแบบไม่แข่งขันหรือขัดต่อการดำรงชีพของสัตว์ชนิดอื่นหรือสมดุลของระบบนิเวศ มักเป็นชนิดพันธุ์ที่พบน้อยหรือไม่แพร่พันธุ์ในธรรมชาติ อย่างไรก็ตามสภาพของนิเวศที่เปลี่ยนไปอาจมีผลให้ชนิดพันธ์ดังกล่าวเจริญแทนที่ และขัดขวางการฟื้นตัวของสมดุลนิเวศ สัตว์น้ำในประเภทนี้ เช่น ปลานิล ปลาไน และปลาจีน รวมถึงปลาเศรษฐกิจต่างๆ ที่ถูกปล่อยลงแหล่งน้ำทั่วไป และประเภทที่รุกราน (INVASIVE ALIEN SPECIES, IAS) เป็นประเภทที่แพร่พันธุ์ได้เร็วและมีความสามารถในการปรับตัวแข่งขันแทนที่ชนิดพันธุ์พื้นเมืองได้ดี ก่อให้เกิดปัญหาต่อระบบนิเวศ เกิดความสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้นเหตุของการสูญพันธุ์ของสัตว์น้ำพื้นเมือง และส่งผลกระทบต่อบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของเกษตรกร ตัวอย่างเช่น ปลาซักเกอร์ หรือ ปลากดเกราะ หรือ ปลาเทศบาล ปลาหมอคางดำ ปลาดุกแอฟริกัน เต่าแก้มแดง (เต่าญี่ปุ่น) ตะพาบไต้หวัน เป็นต้น

สำหรับประเทศไทย สัตว์น้ำที่ถือเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน ลำดับต้นๆ ต้องมีการจัดการอย่างเร่งด่วน ส่งผลกระทบต่อชนิดพันธุ์ดั้งเดิมและระบบนิเวศในประเทศไทยอย่างรุนแรง ได้แก่

หอยเชอรี่ POMACEA CANALICULATA
ถิ่นกำเนิด : อาร์เจนตินา และอุรุกวัยการเข้าสู่ประเทศไทย : ตลาดซื้อ-ขายสัตว์เลี้ยงและผู้ประกอบการฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำการหลุดรอด : หลุดรอดจากการเลี้ยงโดยไม่ตั้งใจ
พื้นที่พบการแพร่ระบาด : พบได้ทั่วทุกภาคของประเทศไทย ทั้งในพื้นที่แหล่งน้ำธรรมชาติทั่วไปและในพื้นที่อนุรักษ์
สถานการณ์ปัจจุบัน : มีแผนการจัดการการแพร่กระจายภายในประเทศแล้ว การแพร่ระบาดมีแนวโน้มคงที่

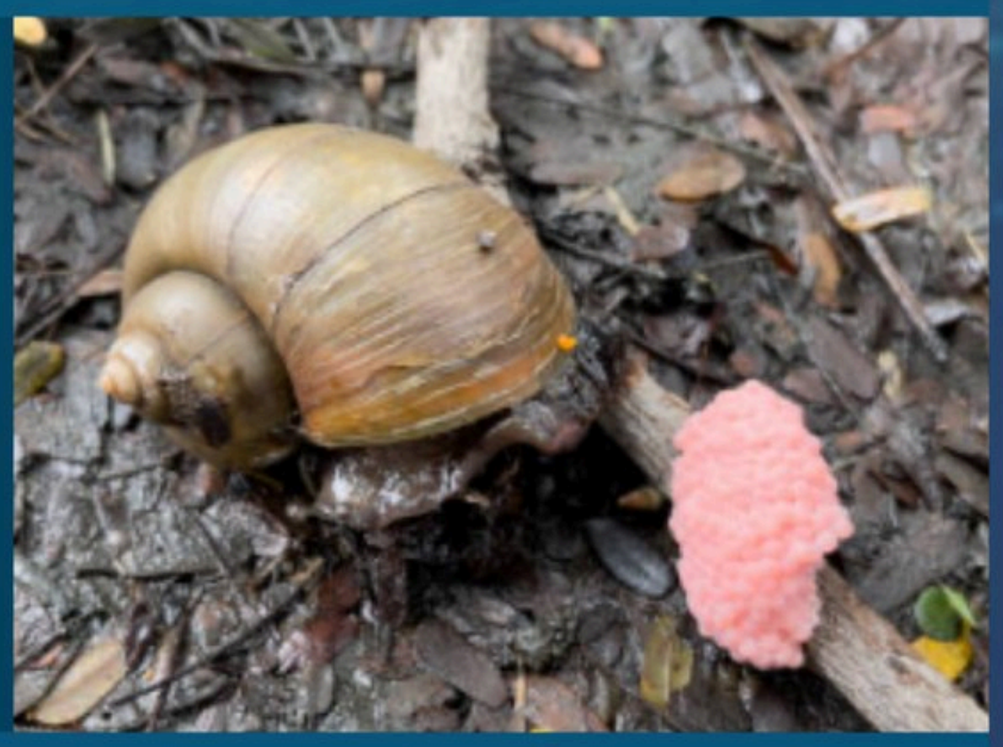

หอยเชอรี่ยักษ์ POMACEA MACULATA
ถิ่นกำเนิด : อาร์เจนตินา อุรุกวัย ถึงบราซิลการเข้าสู่ประเทศไทย : ตลาดซื้อ-ขายสัตว์เลี้ยงและผู้ประกอบการฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำการหลุดรอด : หลุดรอดจากการเลี้ยงโดยไม่ตั้งใจ
พื้นที่พบการแพร่ระบาด : พบได้ทั่วทุกภาคของประเทศไทย ทั้งในพื้นที่แหล่งน้ำธรรมชาติทั่วไปและในพื้นที่อนุรักษ์
สถานการณ์ปัจจุบัน : มีแผนการจัดการการแพร่กระจายภายในประเทศแล้ว การแพร่ระบาดมีแนวโน้มคงที่

เต่าแก้มแดง หรือ เต่าญี่ปุ่น TRACHEMYS SCRIPTAN ELEGANS
ถิ่นกำเนิด : ทวีปอเมริกาเหนือ ประเทศสหรัฐอเมริกาการเข้าสู่ประเทศไทย : ตลาดซื้อ-ขายสัตว์เลี้ยงสวยงาม
การหลุดรอด : หลุดรอดจากการเลี้ยง การปล่อยลงแหล่งน้ำ
พื้นที่พบการแพร่ระบาด : พบในแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วไป ในพื้นที่อนุรักษ์และเขตอภัยทาน
สถานการณ์ปัจจุบัน : ยังไม่มีแผนการจัดการการแพร่กระจาย การแพร่ระบาดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น
ผลกระทบของสัตว์น้ำต่างถิ่นที่นำเข้ามาต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ได้แก่

- เป็นผู้ล่าปลาพื้นเมืองเดิม มักเป็นปลากินเนื้อขนาดใหญ่ มีผลต่อประชากรและองค์ประกอบชนิดเดิมของแหล่งน้ำ ทำให้จำนวนชนิดเปลี่ยนแปลงและก่อผลเสียต่อสมดุลนิเวศได้ในภายหลัง เช่น ปลาดุกรัสเซีย
- เป็นตัวแก่งแย่ง คือเป็นผู้แย่งถิ่นอาศัย อาหารหรือที่วางไข่ของปลาพื้นเมืองเดิม ทำให้บางชนิดที่อ่อนไหวสูญพันธุ์ไปจากแหล่งน้ำได้ เช่น ปลานิล
- นำโรคหรือปรสิต สัตว์น้ำหลายชนิดเป็นรังโรคหรือปรสิตเดิมที่มันมีความทนทานอยู่แล้ว แต่สัตว์น้ำพื้นเมืองไม่มีภูมิต้านทานดังกล่าว เมื่อเข้ามาอยู่ในแหล่งน้ำก็อาจแพร่โรคระบาดได้ โดยเฉพาะในฤดูหนาว เช่น ปลาจีน เป็นพาหะนำโรคหนอนสมอและราปุยฝ้าย สัตว์น้ำบางชนิดอาจนำพยาธิมาสู่มนุษย์ได้ เช่น หอยเชอรี่
- รบกวนหรือทำลายสภาพนิเวศ สัตว์น้ำบางชนิดที่เป็นผู้ล่าหรือกินพืช มีผลต่อองค์ประกอบชนิดสัตว์น้ำและพืชน้ำในถิ่นอาศัยเดิมที่เคยมีสมดุลอยู่ แต่เมื่อถูกปล่อยลงไปก็ไปทำลายสมดุลและเกิดผลกระทบต่อเนื่องในระยะยาว เช่น หอยเชอรี่ มีผลกระทบต่อสังคมพืชน้ำที่มีต้น, ใบอ่อน จะกัดกินทำลายจนหมดและเกิดการเปลี่ยนสังคมพืชในแหล่งน้ำทำให้ความหลากชนิดของสัตว์น้ำลดลงในเวลาต่อมา
- ทำให้พันธุกรรมเสื่อม สัตว์น้ำต่างถิ่นบางชนิดมีลักษณะทางพันธุ์กรรมที่ใกล้เคียงกับชนิดพื้นเมืองอาจมีการผสมพันธุ์ทำให้เกิดลูกผสมหรือทำให้ลูกที่เกิดมามีอัตรารอดต่ำลงหรือเป็นหมันในรุ่นต่อไปได้

ดังนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องมีการสร้างความเข้าใจให้กับประชาชน ในเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการนำสัตว์น้ำเอเลี่ยนสปีชีส์ปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ และมีมาตรการที่ป้องกันการลักลอบนำเข้าหรือจะเป็นการขออนุญาตนำเข้าที่เข้มงวด และกำหนดโทษที่รุนแรงสำหรับผู้ลักลอบนำเข้าหรือผู้ขออนุญาตนำเข้าที่ปล่อยให้มีการหลุดรอดสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ อีกทั้งควรมีการวางแผนป้องกันที่ชัดเจน โดยเฉพาะแผนรับมือกรณีมีการระบาดลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ แต่สิ่งสำคัญเหนืออื่นใด คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักให้กับประชาชน

อ้างอิง :
กรมประมง, สำนักงานประมงจังหวัดนนทบุรี, สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, สำนักข่าวอินโฟเควสท์ (30 พฤษภาคม 2567) , NATIONAL GEOGRAPHIC ฉบับภาษาไทย (12 กรกฎาคม 2567), ฐานเศรษฐกิจ (11 กรกฎาคม 2567), กรุงเทพธุรกิจ (4 กันยายน 2565)

จัดทำโดย : ณัฐวุฒิ นวลกุล

ปลากดเกราะ หรือ ปลาซัคเกอร์ HYPOSTOMUS PLECOSTOMUS
ถิ่นกำเนิด : อเมริกาใต้การเข้าสู่ประเทศไทย : ตลาดซื้อ-ขายสัตว์เลี้ยงสวยงาม และผู้ประกอบการฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำการหลุดรอด : หลุดรอดจากการเลี้ยงและการปล่อยทำบุญตามความเชื่อ
พื้นที่พบการแพร่ระบาด : พบได้ทั่วทุกภาคของประเทศไทยทั้งในพื้นที่แหล่งน้ำธรรมชาติทั่วไปและในพื้นที่อนุรักษ์
สถานการณ์ปัจจุบัน : มีแผนการจัดการการแพร่กระจายภายในประเทศแล้ว การแพร่ระบาดมีแนวโน้มคงที่

ปลาหมอมายัน MAYAHEROS UROPHTHALMUS
ถิ่นกำเนิด : อเมริกากลาง เม็กซิโกถึงนิคารากัวการเข้าสู่ประเทศไทย : ตลาดซื้อ-ขายสัตว์เลี้ยงสวยงาม และผู้ประกอบการฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำการหลุดรอด : หลุดรอดจากการเลี้ยง
พื้นที่พบการแพร่ระบาด : แพร่ระบาดบางพื้นที่ ได้แก่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ จังหวัดสมุทรปราการ และสมุทรสาคร
สถานการณ์ปัจจุบัน : มีแผนการจัดการการแพร่กระจายภายในประเทศ แต่ยังไม่ประสบผลเท่าที่ควร การแพร่ระบาดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

ปลาหมอคางดำ หรือ ปลาหมอสีคางดำ SAROTHERODON MELANOTHERON
ถิ่นกำเนิด : ทวีปแอฟริกา ประเทศมอริเตเนีย ถึงแคเมอรูน
การเข้าสู่ประเทศไทย : นำเข้าเพื่อการปรับปรุงพันธุ์
การหลุดรอด : หลุดรอดจากการปล่อยลงแหล่งน้ำ
พื้นที่พบการแพร่ระบาด : บริเวณพื้นที่ชายฝั่งบริเวณน้ำกร่อยต่อน้ำจืดในจังหวัดสมุทรสงคราม เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และสุราษฎร์ธานี
สถานการณ์ปัจจุบัน : มีแผนการจัดการการแพร่กระจายภายในประเทศ แต่ยังไม่ประสบผลเท่าที่ควร การแพร่ระบาดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น